

Др Драган Михајловић

MSc Биљана Илић

Мр Зоран Симоновић

Мегатренд Универзитет у Београду, Факултет за менаџмент Зајечар

РАЗВОЈ ОДРЖИВЕ ЕКОНОМИЈЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА У СКЛАДУ СА ЕКОЛОШКИМ ЗАХТЕВИМА

Апстракт

Природну средину која окружује целокупно деловање и активности на Земљи, потребно је посматрати са два аспекта. Први аспект представља еколошку компоненту, док се други везује за економски систем, односно економску компоненту. Савремена привреда се такође мора третирати као сложени еколошко-економски систем. Еколошки систем обухвата елементе природне средине, које човек користи у свом деловању, прерађује и прилагођава себи и својим потребама. За узврат, човек често произведе и много нежељених нупроизвода, којима оптерети еколошки систем. Природно окружење представља целокупност природних ресурса, као и услова који су у тесној вези са људским друштвом. Економска активност човека представља сваку активност људског друштва, која је са сврхом да се оствари што већи обим производње, али и што већа добит на крају производног циклуса. У таквој корелацији економије и екологије долази до супротстављених интереса. Сврха економије је производња обима и већа добит, односно што већи раст, док сврха екологије подразумева управо ограничен раст и одрживу производњу, како би еко-систем опстао. Рад се бави одрживом економијом природних ресурса у функцији екологије, односно представља кратак преглед неких основних карактеристика ових подручја.

Кључне речи: развој економије, природни ресурси, еколошки захтеви, одржива економија.

ЈЕЛ Класификација: Q 56, Q 57, Q 58.

DEVELOPMENT ECONOMICS OF NATURAL RESOURCES COMPLIANCE WITH ENVIRONMENTAL REQUIREMENTS

Abstract

The environment, that surrounds the whole operation and activities on Earth, is necessary to consider for two reasons. The first aspect is the environmental component, while the second is linked to the economic system and economic component. Modern production must also be treated as a complex ecological-economic system. Ecological system includes elements of the environment that mankind use in activities, processes and adjusts it to meet own needs. On the other side, the man often produce a lot of unwanted products, which burden the ecosystem. The natural environment is the totality of natural resources, as well as conditions that are closely related to the human society. Human economic activity is any activity of human society, which is the purpose to achieve a greater volume of production, but also the higher profits at the end of the production cycle. In such correlated, economy and ecology come up

with conflicting interests. The purpose of the economy is the production volume and higher profit or a greater increase, while the purpose of ecology involves just limited growth and sustainable production in ecosystem for surviving. The paper deals with the sustainable economy of natural resources which are connected with environment, and it also presents a brief overview of some of the basic characteristics of these areas.

Keywords: *economic development, natural resources, environmental requirement, sustainable economy.*

1. Увод

У домен проучавања екологије спадају еколошки системи сачињени од елемената животне средине. У елементе природне средине спадају сунчева енергија, ветар, енергија мора, хидро енергија, односно елементи који су сами себи довољни. Вода, која користи човеку у разне сврхе, шуме, као произвођачи кисеоника, као и земљиште заједно чине услов и основу за живот и развој.

На крају, отпаци које човек произведе у свом деловању и свесном раду, како би омогућио себи бољи живот, прадстављају елементе који су резултат раста и развоја производње, као и рециклирани елементи. Као што је већ поменуто, суштину еколошко-економског система чине привреда и природно окружење. Природно окружење обухвата природне ресурсе и природне услове који се налазе у непосредној вези са људским друштвом.

Природни потенцијали, материјална или природна добра која човеку могу бити од користи улазе у састав природних ресурса¹. Они могу бити један од услова за развој индустрије и економије једне земље, али то није увек нужност. Сунце, земља, воде, руде, неметали, угљеви, нафта, гас, земљиште, шуме као део еколошког система улазе у природне ресурсе као природни потенцијали, док рељеф и клима представљају природне услове. Резерве су она природна богатства која се не користе те на тај начин представљају потенцијалне ресурсе.

Економски систем за који су карактеристични производно-потрошачки односи, како би произвео производе готове за употребу, користи елементе природне средине, не водећи много рачуна о самој природној средини. На тај начин, економија производње доводи до појаве многих нус-продуката који су највећи загађивачи природне средине. Таквим деловањем се економски добитак у једном вртоглавом и неконтролисаном расту, може изједначити са еколошким губитком. Праву меру односа двеју сфера, за опстанак и будућност читавог човечанства је нужно пронаћи. Такав раст економије био би контролисан, а производња одржива.

2. Односи између екологије и економије

Како би се резимирало претходно изнето потребно је напоменути да су природни ресурси појаве, процеси или објекти у природи који конструктивно или деструктивно утичу на развој живих бића и њихових активности. Они човеку користе за становање, исхрану, производњу енергије и експлоатацију. Штета коју човеку могу да нанесу испољава се у виду болести, природних непогода или угрожавања животне средине. Природни ресурси се могу поделити на више начина и то²:

¹ Милановић М., Скрипта Економија Природних Ресурса, 2010.

² http://sr.wikipedia.org/sr/prirodni_resursi

1. Ограничени и неограничени природни ресурси
2. Обновљиви и необновљиви природни ресурси
3. Биотички и абиотички природни ресурси

Са економске стране посматрано, највише је устаљена подела по временском трајању, на обновљиве и необновљиве природне ресурсе. Обновљиви су они који су сами себи довољни и који уз правилну употребу могу бити бесконачно коришћењени. У те ресурсе спадају хидро енергија, енергија ветра, сунца, таласа, геотермална енергија. Необновљиве ресурсе чине објекти у природи који су се формирали природним процесима хиљадама година на земљи и који су исцрпиви, дакле ограничени. Они не могу поново настајати, а велику групу ових ресурса чине фосилна горива, у која спадају угаљ, нафта и природни гас, разне врсте камена, метали, уран и други материјали и минерали.³ Системи који су усмерени ка неограниченом развоју са ограниченим ресурсима, какви су ресурси који имају карактеристику необновљивости су дугорочно неодрживи. Неконтролисана експлоатација природних ресурса води деградацији животне средине и смањењу природних богатстава за будуће генерације. Односи између екологије и економије су сложени и зависе од многих фактора као што су:

1. Односи економских добара и економских процеса,
2. Односи понуде итражње,
3. Производња и потрошња различитих добара,
4. Људске активности – које представљају однос човека према природној средини, еколошко образовање, свесност о томе да је потребно природу чувати и сл.
5. Природне катастрофе

Неконтролисано коришћење природних ресурса оставило је велике последице на планету Земљу. Дошло је до дефицита енергетских извора, питке воде и других важних сировина.

Економија обима под јаким еколошким притиском би на један нови начин требало да посматра природне ресурсе, као изворе снабдевања природним добрима. У оквиру концепта одрживости планете Земље, многе државе се подвргавају институционалном регулисању, ограничењима и заштити природне средине и ресурса. У Србији се, као у земљи транзиције крајем XX века активно делује на заштиту и контролу природног богатства, воде, као и биљних и животињски ретких врста.

Потребно је још једном напоменути да нерационално коришћење природних ресурса не може бити у функцији трајног економског развоја, јер неминовно води загађењу земљишта, воде и ваздуха, самим тим до угрожавања људи и њихових станишта, биљног и животињског света. Развој усклађен са потребама и ограничењима природе подразумева повезаност економске и еколошке политике на свим друштвеним нивоима и њену интегрисаност у савремене међународне токове. У основне еколошке развојне захтеве спадају:

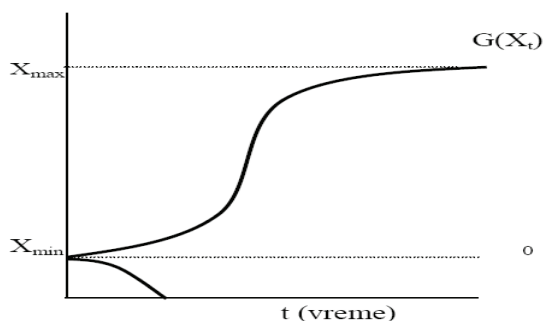
1. Штедња ресурса
2. Плаћање еколошке штете
3. Обнављање потрошених, али обновљивих ресурса (биљне и животињске врсте)
4. Рециклажа

³ http://www.futura.edu.rs/resursi/radni/neobnovljivi_resursi.php

Ови захтеви се морају поставити пред сваког појединца, предузеће, организацију у најширем смислу, економију и на крају пред људско друштво у целини. На првој светској конференцији о заштити природне средине, одржаној 1992. године у Рио де Жанеиру, представљен је нови пут ка развоју цивилизације, а то је пут очувања планете, односно стратегија одрживог развоја. По стратегији одрживог развоја, једини исправни пут и развој ка опстанку је онај који неће угрозити опстанак будућих генерација. Дакле, човечанство би морало радити и понашати се у складу са захтевима природног окружења, максимално штедећи природне ресурсе, како би будућа поколења могла исте да користе.

3. Анализа оптималне употребе обновљивих ресурса

Управљање природним ресурсима има за циљ да што више расветли обновљиве ресурсе, а да истовремено направи разлику у начину газдовања између обновљивих и необновљивих ресурса⁴. У савременој економској литератури најраширенија је и опште прихваћена класификација ресурса на људске, физичке и природне. Ова класификација у многоме подсећа на класичну поделу фактора производње, где се и капитал, може поделити на људски, физички и природни. У раду ће се дати краћа економска анализа оптималне употребе обновљивих ресурса, али као природних биолошких фондова, који се неконтролисано потрошњом могу заувек исцрпети. Атрибут „обновљиви“, треба из тог разлога узети условно у обзир. Појмови обновљиви и неисцрпљиви нису синоними, јер постоји прилично широка група обновљивих ресурса који се могу исцрпити. У ову групу сврставају се: пољопривредно земљиште, вода и ваздух. Може се рећи да су ови ресурси количински ограничени, што даље значи да се не обнављају на биолошки начин. Наведене карактеристике су свакако ближе залихама минералног богатства, па се они могу убројати и у необновљиве.

Слика 1- Функција раста биолошке популације

Када се говори о типичним обновљивим ресурсима, највећу пажњу економиста заслужују обновљиве залихе, или фондови биолошких ресурса (на пример шумске, или рибље популације)⁵.

Једна од битних карактеристика ових ресурса је њихово својство природног раста, или квантитативне регенерације. Због тога они имају посебан значај за

⁴ Михајловић Д., Симић В., Управљање обновљивим природним ресурсима, Књажевац, 2010. год.

⁵ http://www.policy.hu/pesic/GLAVA_2.pdf

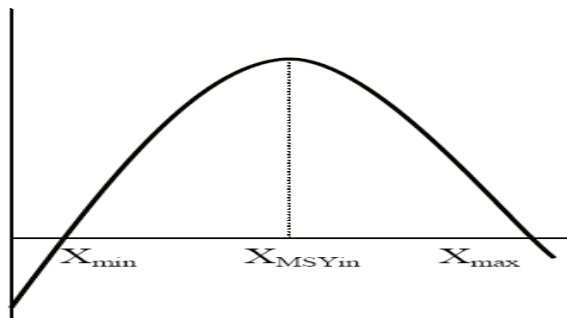
људску употребу. Њихова употреба може бити временски неограничена, уколико интензитет њиховог коришћења не превазилази темпо обнављања.

Ипак, сам раст биолошке популације није неограничен. Носећи капацитет природне средине, или екосистема, представља ограничавајући ниво залихе одређене врсте. Раст неког биолошког ресурса, може се приказати сликом 1. Са слике се види да раст биолошке популација изнад одређеног нивоа, $X_{мин}$, има узлазни тренд до максималног засићења екосистема у коме иста егзистира, односно до нивоа $X_{мах}$. Приликом засићења екосистема долази до искоришћавања читавог носећег капацитета средине⁶. Овакав раст популације је карактеристичан у условима када нема конкуренције са другим врстама тј. предаторима, у које се може убројати и људски род. Када бројност популације бележи силазни тренд и падне испод минимума, може се констатовати да се више не регенерише, већ опада, а сам ресурс престаје са обнављањем.

Код појединих биолошких врста (обновљивих ресурса), минимални ниво популације ($X_{мин}$) не постоји, односно једнак је нули.

Слично је и када се говори о стопи раста. У општем примеру, стопа раста би се могла представити у облику криве као на слици 2, у интервалу између $X_{мин}$ и $X_{мах}$ - параболом. Максимум ове параболоде одговара највећем одрживом приносу, тј. нивоу популације ($X_{МСУ}$). У том случају каже се да је стопа регенерације највећа. Може се констатовати да уколико се популација задржи на том нивоу, искоришћавање приноса ових ресурса (жетве), може бити максимално дуго.

Уколико пак, популација падне испод $X_{мин}$, самим тим и стопа раста постаје негативна. Код популација чији се минимум поклапа са нулом, каже се да нема негативне стопе раста. Тада параболоде бележи свој почетак у координатном почетку, тј. $X_{мин}=0$.

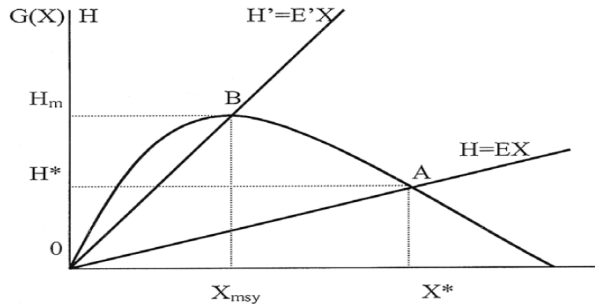

Слика 2 – Стопа раста биолошке популације

Употреба обновљивих ресурса од стране људи се своди на искоришћавање њиховог својства регенерације. Приходи и користи од употребе природних ресурса (обновљивих, фондова), условно се могу назвати “жетвом” или “приносом”. Укупан принос (X), зависи од величине залихе (X) и од напора, или труда (E), који се улаже да се ти ресурси искористе. Поред радног напора, појам труда се односи и на количину ангажованог физичког капитала и опреме. За природне фондове од пресудног значаја, када се има у виду њихова експлоатација, представља императив да се она (експлоатација) одвија на нивоу који неће угрозити обнављање популације. Може се констатовати да одржива стопа приноса игра велику улогу

⁶ Пешић Р., Економија природних ресурса и животне средине, Београд, 2002.

у експлоатацији ових ресурса. Употреба ових ресурса изнад њихове стопе обнављања или регенерације, доводи до уништавања истих, док свако недовољно експлоатисање има за последицу раст залихе ресурса⁶.

Слика 3.- Равнотежни ниво искоришћења ресурса

На слици 3. приказан је равнотежни ниво искоришћавања ресурса. У пресеку линије жетве, X и криве стопе раста популације, налази се тачка А, која представља одрживи ниво искоришћавања ресурса, X^* . Међутим, А није максимални ниво одрживог коришћења ресурса. У зависности од количине напора, или уложеног труда у искоришћавање, може се остварити и већа жетва. На пример, у равнотежној тачки Б посто је $E' > E$, следи да је $X' > X$. Без анализирања и увођења трошкова, како приватних, тако и друштвених, као и прихода није могуће одредити оптималан ниво експлоатације ресурса. Уколико би се у разматрање узела и временска димензија, анализа експлоатације природних фондова би добила карактеристику динамичке анализе. Ако се претпостави да је намера корисника ресурса да дугорочно максимизира профит, у економској анализи временска димензија би се могла испољити свођењем новчаних токова на њихову садашњу вредност, тј. кроз увођење дисконтне каматне стопе, r . Дисконтна стопа представља важан фактор при одређивању исплативости експлоатације ресурса.

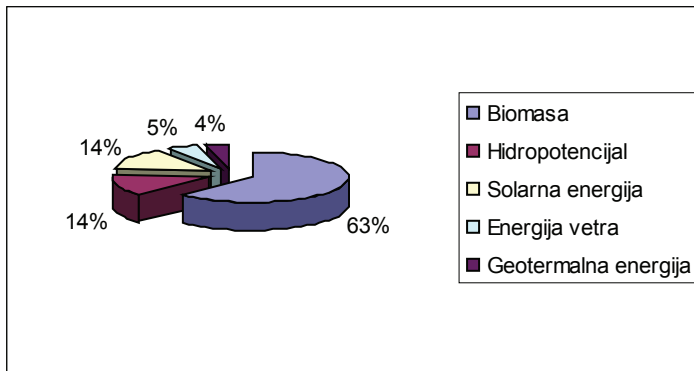
Уколико је стопа раста вредности ресурса (збир стопе његовог биолошког раста и стопе раста његове цене), већа од дисконтне стопе, такав ресурс не треба користити, пошто се његово неексплоатисање претвара у инвестицију.

На пример, ако је раст вредности дрвета у шуми, или рибе у води, већи од дисконтне стопе, тада се исплати одложити коришћење ресурса и чекати на добитак, (било од раста саме биомасе, било од раста њене цене). Уколико би дисконтна стопа била једнака нули, онда је логично да би стопа вредности приноса била увек већа од дисконтне стопе, па се не би ни исплатило коришћење ресурса. На том нивоу популација се почиње регенерисати по природној стопи. Међутим, из економских разлога дисконтна стопа не може бити нула, мада је то тежња заштитника природе у жељи за очувањем природне средине.

Трошкови експлоатације ресурса делују у супротном смеру, односно, што је нижи трошак експлоатације, оптимални фонд ресурса ће бити нижи. Пораст цене ресурса, пак, подстиче његову експлоатацију, што је сасвим логично. Уколико је дисконтна стопа дугорочно на високом нивоу, то може, при осталим непромењеним условима довести до елиминације појединих биолошких врста и до пустошења фондова природних ресурса. Дакле, да би природни фондови заиста могли да се користе у неограниченом року, потребно је правилно управљати њима. Тек тада би заиста могли носити атрибут „обновљиви“.

4. Природни ресурси у Републици Србији

Србија обилује природним ресурсима, посебно има богат биодиверзитет. Према богатству и разноврсности флоре и фауне налази се на четвртом месту у свету. Флора Србије се састоји од преко 4000 разноврсних биљних врста, док фауна обухвата преко 15000 разних животињских врста. Поред наведеног фонда дивљих врста, постоји и значајан фонд селекционисаних биљних и животињских врста, али се њихов генетски потенцијал користи са 50% капацитета. Неконтролисани привредни развој који не уважава законе природне равнотеже може значајно пореметити еколошку равнотежу и на тај начин допринети угрожавању многих биљних и животињских врста. Због разноврсних климатских услова, као и специфичне микроклиме простора, на територији Републике Србије могу се гајити многе биљне врсте које су карактеристичне за умерени и суптропски климатски појас. Треба напоменути и чињеницу да се преко 680 биљних и животињских врста налази под заштитом УНЕСКО-а.

Слика 4- Учешће појединих обновљивих извора енергије у укупном потенцијалу Републике Србије

Што се тиче обновљивих енергетских извора у Републици Србији, њихов технички искористив енергетски потенцијал, процењен је на преко 4,3 милиона тона еквивалентне нафте годишње. Од тога: 2,7 милиона тона годишње лежи у искоришћењу биомасе, 0,6 милиона тона годишње у неискоришћеном хидропотенцијалу, 0,2 милиона тона у постојећим геотермалним изворима, 0,2 милиона тона у енергији ветра и 0,6 милиона тона у искоришћењу сунчевог зрачења. Учешће појединих обновљивих извора енергије у укупном потенцијалу Републике Србије, може се представити сликом 4⁷.

Са слике 4 се може видети да хидроенергија и енергија биомасе представљају изворе са најзначајнијим енергетским потенцијалом за Републику Србију. Исти заузимају посебно место Стратегије у оквиру Приоритета селективног коришћења обновљивих извора енергије. Самим тим је наглашена и потреба за њиховим организованим коришћењем.

⁷ <http://www.sslink.com/mrc/>

5. Одрживи развој и знање као основ савременог друштва и економије

Концепт одрживог развоја подразумева уравнотежен економски, социјални и културни развој без угрожавања животне средине. На тај начин би се будућим генерацијама омогућио напредак и развој на истом или вишем нивоу. Суштину концепта одрживог развоја чини корелација привредног развоја и животне средине уз уважавања законитости еколошких система. Овакав концепт је усмерен на рационално коришћење природног богатства државе и у складу са тим, на подизање квалитета животне средине и квалитета живота. У сврху остваривања одрживог развоја, неопходно је успостављање нових друштвених вредности које се заснивају на знању, креативности и способности људских ресурса једном речју, на стварању квалитетног руковођења са тенденцијом да се садашње друштво трансформише у друштво које учи и које би на тај начин остварило и економску добит⁸. Имајући у виду чњеницу да је савремени свет већ увелико суочен са потребом глобалне, заједничке одговорности за развој у складу са потребама људи и природе, морални разлози данашње генерације морају бити јаки у погледу адекватних шанси за будући развој и опстанак потомства. Овакав начин размишљања заснован је на фундаменталном принципу моралне правде, тј. да сви људи имају подједнака права на најшире основне слободе које не противурече слободи других. Право садашње генерације на искоришћавање ресурса и на здраву животну средину не сме угрозити исто такво право наредним генерацијама⁹. Основу сваког напредног друштва чини добро управљање, добра економија, и остваренје планираних резултата рада.

Добро управљање подразумева доношење адекватних стратегијских одлука, односно примену стратегиског менаџмента у економији, посебно из разлога дугорочног остваривања добити.

Стварање друштва заснованог на знању и на концепту одрживог развоја подразумева подстицање координације кључних фактора међу којима спадају:

1. Улагање у образовање,
2. Улагање државе у истраживање и развој
3. Практична примена резултата истраживања.

Коришћење информационих и комуникационих технологија такође представља начин проширивања и стицања знања. Ниво образовања целокупног становништва је један од основних фактора који утиче на формирање друштвених база знања. У том смислу се на нивоу друштва врши унапређење високообразовног система, а на нивоу привредних субјеката се врши адекватна обука и образовање људских ресурса, како би се зацртани циљеви пословања могли остварити. Кључну улогу у образовању људских ресурса, као и у економији једне земље има менаџмент, који би такође требао бити добро образован. Посматрано кроз историју, сам привредни развој, био је заснован најпре на доминантном учешћу *природних фактора* и физичког рада у оквиру концепта аграрног друштва. Током експанзије индустријског друштва, како у производној тако и у трговачкој активности, најважнији производни фактор био је реални и финансијски капитал (новац, индустријска опрема, енергија). Технолошки развој довео је до тога да су учешће физичког рада, па и саме материјалне технологије, као и природних и финансијских ресурса постепено губили значај.

⁸ <http://www.odrzivirazvoj.com>

⁹ <http://www.razvoj.gov.rs>

Током двадесетог века, почело се говорити о „постиндустријском друштву”, „информатичком друштву” односно о тзв. „бестежинској економији” у којој доминирају нематеријални фактори¹⁰. У друштву чија се економија заснива на знању, као главном ослоњу и компаративној предности, кључни производни фактор постаје читав скуп, или комплекс нематеријалних чинилаца. Информације, сазнање, вештина и култура рада представљају факторе који остварују све већи економски учинак и који добијају све већу тржишну вредност. Битне промене које се тичу настанка, прикупљања, креирања, прераде и коришћења информација, данас се дешавају и условљене су ширењем сектора услуга информација. Масовна понуда и све већа доступност услуга на бази информација, доводи до брзог смањивања њихових цена, а то даље, отвара могућности њиховог коришћења од стране неограниченог броја корисника у целом свету. Овај податак доводи до закључка да је знање неограничено и да се његовом поделом оно увећава и богати. Потребно је дакле једино знати, како га искористити, а без доброг и квалитетног менаџмента како на микро, тако и на макро нивоу, то је немогуће постићи¹¹. Савремено друштво, засновано на знању има велику базу података и о природним вредностима, односно о животној средини. Свесно одговорности за очување природних вредности, оно има у виду да је чиста и здрава животна средина опште добро, које се једино знањем, разумевањем и поштовањем правила и закона може постићи, прихватањем одговорности и обавеза. На крају, неопходно је истаћи чињенице, односно главне разлоге за увођењем концепта одрживог развоја. У суштинске разлоге за прихватање концепта одрживости спадају следећа три разлога¹:

1. Морални разлози који се тичу остављања здраве животне средине потомству, односно принцип моралне правде где сваки човек има најширу основну слободу не угрожавајући друге.
2. Еколошка етика – свест о неприхватљивости оне економске активности којом се нарушава биодиверзитет или богатство природних ресурса. Ово су свакако и морални разлози, мада се акценат ставља на однос људи према осталим живим бићима, биосфери и природи у целини. Заштита природе и еколошка етика се остварује кроз еколошку политику, заштиту угрожених биљака и животиња, односно максимизирање друштвених користи и минимизирање друштвених штета. Очување угрожених биљних и животињских врста доприноси благостању и задовољству, јер и такве врсте имају право на живот чак и ако људи немају користи од њих. Обзиром да их људи нису створили, не би могли себи дати за право ни да их угоржавају. Потребно је поменути да постоје три етичке теорије које су везане за еколошку етику и то:
  - Утилитаризам- представља приступ који просуђује сврсисходност и последице човекових поступака и заговара такво понашање људи које би на један одрживи начин максимизирало укупне користи, како појединачне тако и друштвене.
  - Деонтолошка етика - темељи се на правима, принципима и дужностима сваког појединца да поступа или се суздржава од деловања на неки неприхватљив начин;
  - етика природног права – ослања се на природна права и природне законе који усмеравају морално понашање.

¹⁰ Крстић,Б.,Вукадиновић,Д: Управљање знањем као извор одрживе конкурентске предности, Економске теме бр.3, Ниш, 2008

¹¹ Вујић, Д., Менаџмент људских ресурса и квалитет: људи – кључ квалитета и успеха, Београд, 2000.¹ Милановић М., Скрипта Економија Природних Ресурса, 2010

3. Економска аргументација – полази од чињеница да је одрживи развој економски ефикаснији, односно да уколико се не поштују закони природе, то води ка неефикасном економском развоју, расипању ресурса и енергије.

Прихватањем одговорности и обавеза према животној средини, остварују се позитивне промене како на саму животну средину тако и на живи свет у њој, у складу са концептом одрживог развоја. У таквом друштву, економија поприма карактеристику одрживе економије.

6. Значај друштвено одговорног пословања у одрживом развоју

Друштвено одговорно пословање (ДОП) представља, у суштини свест о новом положају и значају које компаније, као и пословање којима се те компаније баве, имају у савременом, глобалном друштву. Оно се огледа се у одговорности која из те свести произлази. Пракса оваквог пословања односи се на целокупно деловање једног предузећа, економског субјекта, а начин пословања се може потражити у одговору на следећа питања:

- Шта економски субјекат производи?
- Како економски субјекат купује и продаје?
- Да ли економски субјекат поштује законе?
- Како се економски субјекат односи према запосленима?
- Да ли економски субјекат улаже у локалну заједницу?
- На који начин економски субјекат доприноси очувању животне средине ¹²?

Друштвено одговорно пословање може донети следеће пословне предности:

1. заштита и побољшање постојећих ресурса (људски капитал или животна средина) од којих зависи пословање компаније;
2. предвиђање, избегавање и умањивање ризика пословања и са њима повезани трошкови;
3. повећавање финансијске делотворности предузећа смањењем трошкова пословања;
4. отварање нових пословних могућности и нових тржишта;
5. заштита, изградња и побољшање репутације предузећа, посебно у односу према потрошачима;
6. компанија постаје атрактивна инвеститорима, едукованим и мотивисаним радницима.

Много аргумената иде у прилог томе да постоји реалан пословни интерес предузећа за друштвено одговорним понашањем, те се иза сваке пословне активности, па и оне везане за инкорпорирање друштвене одговорности у своје пословање, крије више или мање директан интерес. Прва ствар је свакако репутација, која више не представља неоипљиву категорију већ је директно повезана са вредношћу предузећа. Други аргумент, такође везан за запослене, јесте њихова боља мотивисаност, већа лојалност и могућност привлачења бољих кадрова. У социјалној сфери, улагање у едукацију, радне услове те усвајање добрих односа са запосленима такође може допринети продуктивности. Бити друштвено одговоран не значи само испуњавати законске обавезе, већ и више од тога, инвестирати у људски капитал, околину и односе са осталим стејкхолдерима.

¹² Друштвено одговорно пословање у Србији, Strategic marketing research, Београд, 2005

Међутим постоје и извесна ограничења примене друштвено одговорног половања у Србији. У кључна ограничења широј имплементацији концепта друштвене одговорности предузећа у домаћим условима најчешће спадају:

1. нестабилни политички услови;
2. неадекватна законодавна регулатива;
3. недовољна информисаност о користима и могућностима примене;
4. недовољна подршка државе и остале институционалне инфраструктуре;
5. отпор менаџмента и запослених;
6. недовољна подршка финансијских институција¹³.

Како би друштвена одговорност била више заступљена у процесу управљања предузећем, неопходно је пре свега дати потребну подршку развоју овог концепта. Предузетници су у претходном периоду били потпуно препуштени личним способностима и личним финансијским средствима. Били су суочени са неповољним амбијентом у коме су пословали уз одсуство саветодавне, финансијске, организационе и било које друге подршке у процесу оснивања и каснијег развоја. Како би пракса друштвене одговорности била више заступљена, на нивоу државе, потребно је предузети следеће кораке:

1. Смањити порезе;
2. Снизити каматне стопе код банака и других финансијских институција;
3. Добити подршку владиних и невладиних институција;
4. Извршити реформу законских прописа у области заштите животне средине, раду и сл;
5. Омогућити размену информација са осталим интересним групама.

Услед све већег значаја последица привредних активности по друштвене и еколошке прилике у Србији ова теме све више долазе до изражаја. Актери из свих сектора почињу да размишљају и говоре о концептима као што су одрживи развој, корпоративна друштвена одговорност и ангажовање ресурса у свим друштвеним секторима за опште добро¹⁴.

8. Закључак

С обзиром да је човек дуго веровао у заблуду, како је природа подарила у немерљивим количинама своја богатства, брзим растом и развојем привреде, користио је и експлоатисао сировине у великим количинама. Схватања о самодовољности и изобиљу заменили су страх и неизвесност за даљи опстанак и економски напредак човечанства. Ово су уједно били главни разлози за увођење новог концепта под називом „Одрживо управљање природним ресурсима“. У основи овог концепта даљи раст и развој заснивају се на рационалном коришћењу примарних ресурса, као и на замени необновљивих, обновљивим природним ресурсима. Овакав приступ истовремено обезбеђује одрживи привредни и економски развој.

Помирење циљева све три димензије одрживог развоја (друштвене, економске, еколошке) је комплексан проблем који захтева мултидисциплинарност и интердисциплинарност у истраживањима и не може бити у фокусу само једне научне области. Једном се мора схватити да закони новца не могу бити никада

¹³ Фигар Н., Друштвена одговорност предузећа, Пословна политика, Београд, 2005

¹⁴ Ђорђевић Д, Урошевић С., Заштита животне средине као аспект концепта друштвене одговорности, Екологика, Бр 56, Београд, 2009

изнад закона природе па се ови други итекако морају уважавати да би се остварио успех и просперитет људске заједнице а самим тим и сачували природни ресурси за наредне генерације. Из наведених разлога, будући развој друштва би требало да се заснива на усклађеним, а не на конфликтним односима између економије и екологије - јер обе имају исте циљеве, односно „Остварење профита уз максимално очување природне средине“.

Литература

1. Друштвено одговорно пословање у Србији, Strategic marketing research, Београд, 2005
2. Ђорђевић Д., Урошевић С., Заштита животне средине као аспект концепта друштвене одговорности, Екологика, Бр 56, Београд, 2009
3. Фигар Н., Друштвена одговорност предузећа, Пословна политика, Београд, 2005
4. http://sr.wikipedia.org/sr/prirodni_resursi
4. <http://www.putevi-srbije.rs/strategijapdf/zzslat.pdf>
5. http://www.futura.edu.rs/resursi/radni/neobnovljivi_resursi.php
5. http://www.policy.hu/pesic/GLAVA_2.pdf
6. <http://www.sslink.com/mre/>
6. <http://www.odrzivirazvoj.com>
7. <http://www.razvoj.gov.rs>
8. Крстић Б., Вукадиновић, Д., Управљање знањем као извор одрживе конкурентске предности, Економске теме бр.3, Ниш, 2008.
9. Милановић М., Скрипта Економија Природних Ресурса, 2010.
10. Михајловић Д., Симић В., Управљање обновљивим природним ресурсима, Књажевац, 2010. год.
11. Пешић Р., Економија природних ресурса и животне средине, Београд, 2002.
12. Вујић Д., Менаџмент људских ресурса и квалитет: људи – кључ квалитета и успеха, Београд, 2000.
13. Јеленковић П, Јеленковић Л. Данас екологија, сутра економија. Економика. 2012; број (4):171-177.